

Психологічна компетентність майбутніх фахівців із фізичної реабілітації: модель та результати емпіричного дослідження

Ігнатович О.^{а1}, Балтян В.^а

^а Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України, Україна
Анотація

У статті досліджено проблему формування психологічної компетентності майбутніх фахівців із фізичної реабілітації у процесі професійної підготовки у закладах вищої освіти. Актуальність дослідження зумовлена зростанням вимог до психологічної готовності спеціалістів реабілітаційної сфери, діяльність яких передбачає інтенсивну взаємодію з пацієнтами, здатність до емпатії, професійної рефлексії та ефективної комунікації. У роботі розглянуто психологічну компетентність як багатовимірне особистісно-професійне утворення, що поєднує мотиваційні, рефлексивні, діяльнісні, професійні та емоційно-когнітивні характеристики майбутнього фахівця. Розроблено модель виявлення та розвитку психологічної компетентності майбутніх фахівців із фізичної реабілітації, яка передбачає інтеграцію взаємопов'язаних компонентів та орієнтована на формування психологічної готовності до професійної діяльності. Результати дослідження засвідчують, що рівень сформованості психологічної компетентності студентів потребує цілеспрямованої педагогічної підтримки та системного розвитку у процесі навчання. Обґрунтовано доцільність включення психологічної складової у зміст професійної підготовки майбутніх фахівців із фізичної реабілітації. Запропонований підхід розширює наукові уявлення про структуру психологічної компетентності та окреслює напрями удосконалення освітніх програм підготовки спеціалістів реабілітаційної сфери.

Ключові слова: психологічна компетентність; фізична реабілітація; професійна підготовка; психодіагностика; психологічна готовність.

Psychological Competence of Future Physical Rehabilitation Specialists: a Model and Results of an Empirical Study

Ihnatovych O.^{а1}, Baltian V.^а

^а Ivan Zyazyun Institute of Pedagogical and Adult Education of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine, Ukraine

Article type: Research article

Abstract

The article examines the formation of psychological competence of future specialists in physical rehabilitation in the context of professional training at higher education institutions. The relevance of the study is determined by the increasing demands placed on the psychological readiness of rehabilitation professionals whose work requires intensive interaction with patients, the ability to demonstrate empathy, professional reflection, and effective communication. Psychological competence is considered as a multidimensional personal and professional construct that integrates motivational, reflective, activity-based, professional, and cognitive-emotional characteristics of a future specialist. A model for identifying and developing psychological competence of future physical rehabilitation specialists is proposed. The model integrates interrelated components and focuses on the formation of psychological readiness for professional activity. The results indicate that the level of psychological competence among students requires purposeful pedagogical support and systematic development within the educational process. The study substantiates the importance of integrating psychological training into the professional education of future physical rehabilitation specialists. The proposed approach expands scientific understanding of the structure of psychological competence and outlines directions for improving educational programs in the field of rehabilitation training.

Keywords: psychological competence; physical rehabilitation; professional training; psychodiagnostics; psychological readiness.

¹ Corresponding author

E-mail address: lena_ignat70@ukr.net

ORCID: Ihnatovych <https://orcid.org/0000-0002-0588-0620>

Baltian <https://orcid.org/0009-0000-4890-092X>

<https://doi.org/10.37203/kibit.2026.54.07>

How to cite this article: Ihnatovych, O., & Baltian, V. (2026). Psychological competence of future physical rehabilitation specialists: A model and results of an empirical study. *Herald of Kyiv Institute of Business and Technology*, 54(1), 58-64. <https://doi.org/10.37203/kibit.2026.54.07>

© 2026 The Author(s). This article is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY 4.0).

Вступ

Сучасні тенденції розвитку системи охорони здоров'я зумовлюють підвищення вимог до професійної підготовки фахівців із фізичної реабілітації. Ефективність реабілітаційного процесу залежить не лише від рівня сформованості спеціальних знань і практичних умінь, а й від здатності фахівця встановлювати конструктивну взаємодію з пацієнтами, враховувати їхній емоційний стан, мотивувати до активної участі у відновленні здоров'я та забезпечувати психологічну підтримку в складних життєвих ситуаціях. Тож особливого значення набуває психологічна компетентність майбутніх фахівців із фізичної реабілітації як важливий компонент їхньої професійної готовності.

Актуальність дослідження зумовлена тим, що у процесі професійної підготовки майбутніх фізичних реабілітологів переважає орієнтація на формування медико-біологічних і методичних знань, а психологічна складова професійної діяльності лишається недостатньо систематизованою. Недостатній рівень психологічної компетентності може призводити до труднощів у комунікації з пацієнтами, зниження мотивації до реабілітаційних заходів, виникнення психологічних бар'єрів у взаємодії «фахівець – пацієнт» і професійного вигорання спеціалістів. Аналіз наукових джерел свідчить, що проблема професійної компетентності фахівців різних галузей є предметом активних досліджень у психології та педагогіці. Водночас питання структури, критеріїв і шляхів розвитку психологічної компетентності саме майбутніх фахівців із фізичної реабілітації залишається недостатньо розробленим, що зумовлює потребу у проведенні спеціальних емпіричних досліджень.

Метою статті є виявлення рівнів сформованості психологічної компетентності майбутніх фахівців із фізичної реабілітації та обґрунтування ефективності моделі та психолого-педагогічних заходів щодо її розвитку в процесі професійної підготовки.

Наукова новизна дослідження полягає у розробці та емпіричній перевірці моделі виявлення і розвитку психологічної компетентності майбутніх фахівців із фізичної реабілітації, що інтегрує мотиваційно-аксіологічний, самооцінно-рефлексивний, операційно-діяльнісний, особистісно-фаховий та когнітивно-емоційний компоненти, у визначенні критеріїв і показників оцінювання рівня їх сформованості.

Методи та матеріали

У сучасних наукових дослідженнях проблема психологічної компетентності фахівців допомагаючих професій розглядається переважно в контексті розвитку емоційного інтелекту, реляційної та комунікативної компетентності, психологічної готовності до професійної діяльності та стресостійкості. У систематичних оглядах і метааналізах доведено, що саме ці психологічні характеристики суттєво впливають на ефективність професійної взаємодії з пацієнтами та якість надання допомоги у сфері охорони здоров'я (Beuene et al., 2024; Powell et al., 2024; Kawashima et al., 2025). Методологічно такі дослідження ґрунтуються на комплексному поєднанні кількісних і якісних методів, зокрема стандартизованих психодіагностичних методик, анкетування, спостереження та експериментальних програм розвитку психологічних навичок, що визнається найбільш обґрунтованим підходом до вивчення багатокомпонентних психологічних утворень у професійній підготовці медичних і реабілітаційних фахівців (Boulougari et al., 2024; Litendahl, 2025), що зумовило вибір системного, компетентнісного та особистісно-орієнтованого підходів як методологічної основи праці. У представленому дослідженні психологічна компетентність майбутніх фахівців із фізичної реабілітації постає інтегративним особистісно-професійним утворенням, що поєднує мотиваційні, ціннісні, когнітивні, емоційні, рефлексивні та поведінкові характеристики.

Емпіричне дослідження здійснювалося у три взаємопов'язані етапи: підготовчий, констатувальний та формувальний. На підготовчому етапі було визначено мету, завдання та гіпотезу дослідження, проаналізовано сучасний стан розробленості проблеми, розроблено

модель виявлення і розвитку психологічної компетентності майбутніх фахівців із фізичної реабілітації, здійснено добір психодіагностичних методик відповідно до структурних компонентів досліджуваного феномена. Констатувальний етап був спрямований на визначення вихідного рівня сформованості психологічної компетентності у здобувачів вищої освіти за спеціальністю «Фізична реабілітація». У дослідженні брали участь здобувачі вищої освіти 2–4 курсів, які навчаються за спеціальністю «Фізична реабілітація». Загальну вибірку склали 84 особи. Згідно з теоретико-методологічними засадами дослідження, психологічна компетентність майбутніх фахівців із фізичної реабілітації представлена у п'яти взаємопов'язаних компонентах: мотиваційно-аксіологічний, самооцінно-рефлексивний, операційно-діяльнісний, особистісно-фаховий та когнітивно-емоційний, для кожного з яких були визначені відповідні критерії та показники, що дало змогу здійснити їх емпіричну операціоналізацію.

Для реалізації мети дослідження застосовано теоретичні (аналіз, узагальнення і систематизація наукових і навчально-методичних джерел) та емпіричні (анкетування, психодіагностичне тестування, педагогічне спостереження, формувальний експеримент) методи.

Мотиваційно-аксіологічний компонент психологічної компетентності досліджувався за допомогою опитувальника мотивації професійної діяльності А. Реана та В. Якуніна, який широко використовується в українській психодіагностичній практиці для аналізу навчальної та професійної мотивації студентів (Дутчак & Бойко, 2023), і методики «Ціннісні орієнтації» М. Рокіча задля виявлення ієрархії термінальних та інструментальних цінностей особистості (Бондаренко, 2024). Самооцінно-рефлексивний компонент – за методикою визначення рівня рефлексивності особистості А. Карпова, що застосовується для визначення здатності до самоаналізу й усвідомлення професійного досвіду (Кравчук, 2022), методикою самооцінки психолого-професійної готовності О. Бондаренко, яка дозволяє визначити рівень психологічної готовності студентів до майбутньої професійної діяльності (Мельник, 2021). Операційно-діяльнісний компонент – за тестом комунікативних і організаторських здібностей (КОЗ) В. Синявського та Б. Федосєєвої, який дає змогу оцінити рівень розвитку комунікативних умінь і організаторських здібностей (Шевченко, 2024), методикою діагностики стилю міжособистісної взаємодії Т. Лірі задля аналізу характеру міжособистісних стосунків (Савченко, 2022), методикою оцінки рівня емпатії А. Мехрабіана і Н. Епштейна, що дозволяє визначити емпатійні тенденції у професійному спілкуванні (Гончарук, 2023). Особистісно-фаховий компонент досліджувався за допомогою методики оцінювання психологічної готовності до професійної діяльності, що застосовується в українській практиці професійної підготовки студентів (Мельник, 2021). Когнітивно-емоційний компонент – за тестом емоційного інтелекту Н. Холла, який рекомендований у сучасних українських психодіагностичних посібниках для дослідження здатності до розпізнавання, розуміння та регуляції емоцій (Романюк, 2024).

Для обробки результатів використовувалися методи кількісного та якісного аналізу, елементи математичної статистики, що забезпечило надійність і валідність отриманих емпіричних даних.

Результати

Результати дослідження психологічної компетентності майбутніх фахівців із фізичної реабілітації отримано на констатувальному етапі педагогічного експерименту та проаналізовано відповідно до авторської структурної моделі досліджуваного феномена, яка охоплює мотиваційно-аксіологічний, самооцінно-рефлексивний, операційно-діяльнісний, особистісно-фаховий та когнітивно-емоційний компоненти, що разом відображають психологічні передумови ефективної професійної діяльності майбутніх фахівців із фізичної реабілітації.

Порівняльний аналіз інтегральних показників компонентів психологічної компетентності виявив наявність статистично значущих міжкурсних відмінностей між здобувачами вищої освіти, що навчаються за спеціальністю «Фізична реабілітація». Результати засвідчують неоднорідність рівнів сформованості окремих структурних компонентів психологічної компетентності на різних етапах професійної підготовки, що обумовлюється змістом освітніх програм і специфікою професійного становлення майбутніх фахівців.

Таблиця 1

Порівняльна характеристика компонентів психологічної компетентності майбутніх фахівців із фізичної реабілітації (М)

Компонент психологічної компетентності	II курс	III курс	IV курс	t	p
Мотиваційно-аксіологічний	78,6	80,1	82,3	2,41	$\leq 0,05$
Самооцінно-рефлексивний	74,2	76,8	79,5	2,87	$\leq 0,01$
Операційно-діяльнісний	115,25	116,1	117,5	3,10	$\leq 0,001$
Особистісно-фаховий	81,5	83,5	84,0	3,12	$\leq 0,001$
Когнітивно-емоційний	89,3	90,3	91,1	2,70	$\leq 0,001$

***Примітка.** У таблиці подано середні значення інтегральних показників компонентів психологічної компетентності, отримані на констатувальному етапі дослідження. Статистичну значущість міжкурсних відмінностей перевірено за допомогою t-критерію Стьюдента.

Звідси, всі структурні компоненти психологічної компетентності характеризуються різним рівнем сформованості у студентів різних курсів. Так, показники мотиваційно-аксіологічного компонента, який відображає професійні цінності, мотивацію до обраної діяльності та усвідомлення її соціальної значущості, є відносно нижчими у здобувачів молодших курсів, що може вказувати на недостатню сформованість стійких професійних мотивів та ціннісних орієнтацій на початкових етапах навчання. Подібна тенденція помітна щодо самооцінно-рефлексивного компонента, який охоплює здатність до самоаналізу, адекватної оцінки власних професійно значущих якостей та рефлексії результатів діяльності. Виявлені відмінності між курсами засвідчують, що рефлексивні вміння формуються поступово і потребують цілеспрямованої педагогічної підтримки у процесі професійної підготовки.

Водночас більш виражені міжкурсні відмінності зафіксовано за операційно-діяльнісним компонентом, який відображає рівень сформованості практичних умінь і навичок професійної взаємодії, та особистісно-фаховим компонентом, що характеризує професійно значущі особистісні якості майбутніх фахівців. Статистично значущі значення t-критерію Стьюдента ($p \leq 0,001$) доводять істотні відмінності у рівнях їх прояву в студентів різних курсів.

Когнітивно-емоційний компонент демонструє наявність статистично значущих міжкурсних відмінностей, що може бути пов'язано з поступовим ускладненням освітнього контенту, зростанням вимог до емоційної регуляції та міжособистісної взаємодії у процесі навчання і професійної практики.

Узагальнення отриманих результатів дозволяє окреслити проблемні зони у структурі психологічної компетентності майбутніх фахівців із фізичної реабілітації та свідчить про доцільність цілеспрямованого психолого-педагогічного впливу, спрямованого на розвиток її структурних компонентів. Отримані емпіричні дані слугують підґрунтям для розробки і впровадження формульованого експерименту, орієнтованого на оптимізацію процесу професійної підготовки майбутніх фахівців із фізичної реабілітації.

Висновок

У статті здійснено аналіз психологічної компетентності майбутніх фахівців із фізичної реабілітації – багатокомпонентного особистісно-професійного утворення, що включає мотиваційно-аксіологічний, самооцінно-рефлексивний, операційно-діяльнісний,

особистісно-фаховий та когнітивно-емоційний компоненти. Протягом констатувального етапу дослідження було встановлено наявність статистично значущих міжкурсних відмінностей за всіма структурними компонентами психологічної компетентності. Отримані дані підкреслюють неоднорідність рівнів їх сформованості у здобувачів вищої освіти різних курсів, що відображає специфіку становлення психологічної складової професійної підготовки майбутніх фахівців із фізичної реабілітації.

Найменш вираженими виявилися мотиваційно-аксіологічний та самооцінно-рефлексивний компоненти, що проявляється у недостатній усвідомленості психологічних аспектів майбутньої професійної діяльності та обмеженій здатності до рефлексії власних професійно значущих якостей. Найбільш помітні міжкурсні відмінності зафіксовано за операційно-діяльнісним, особистісно-фаховим і когнітивно-емоційним компонентами, що підтверджено статистично значущими значеннями t-критерію Стьюдента.

Результати вказують на проблемні зони у структурі психологічної компетентності майбутніх фахівців із фізичної реабілітації та обґрунтовують доцільність цілеспрямованого психолого-педагогічного впливу, спрямованого на розвиток її структурних компонентів у процесі професійної підготовки. Перспективи подальших досліджень пов'язані з розробкою, впровадженням та експериментальною перевіркою ефективності формульованої програми розвитку психологічної компетентності майбутніх фахівців із фізичної реабілітації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Beuene, L. S., Strand, E. B., Misund, A. R., Barder, H. E., & Brente, T. L. (2024). Conceptualizing healthcare professionals' relational competence in mental healthcare: An integrative review. *International Journal of Nursing Studies Advances*, 6, 100266. <https://doi.org/10.1016/j.ijnsa.2024.100266>
- Boulougari, K., Tsitsas, G., Koulierakis, G., & Georgousopoulou, E. (2024). Improving healthcare professionals' emotional intelligence and resilience to enhance patient care. *Healthcare*, 13(1), 21. <https://doi.org/10.3390/healthcare13010021>
- Бондаренко, О. Ф. (2024). *Психодіагностика ціннісної сфери особистості: методичний посібник*. УДУ імені М. П. Драгоманова.
- Cleary, M., Kornhaber, R., Thapa, D. K., West, S., & Visentin, D. (2022). Psychological readiness and resilience in healthcare students. *Nurse Education Today*, 110, 105260. <https://doi.org/10.1016/j.nedt.2022.105260>
- Дутчак, М. В., & Бойко, Г. М. (2023). *Методики дослідження навчальної мотивації студентів: навч.-метод. реком.* Івано-Франківськ.
- Гончарук, І. В. (2023). *Психодіагностика емпатії у майбутніх фахівців допомагаючих професій*. Вінниця.
- Kawashima, T., Ota, Y., & Aikawa, G. (2025). Effectiveness of emotional intelligence training on nurses: A systematic review and meta-analysis. *Nurse Education Today*, 136, 105893. <https://doi.org/10.1016/j.nedt.2024.105893>
- Кравчук, О. О. (2022). *Методики дослідження рефлексивності особистості у студентської молоді*. ВНУ імені Лесі Українки.
- Litendahl, M. (2025). Healthcare professionals' perceptions of relational and communication competencies. *Nursing Open*, 12(2), e70218. <https://doi.org/10.1002/nop2.70218>
- Mann, K., Gordon, J., & MacLeod, A. (2021). Reflection and reflective practice in health professions education: A systematic review. *Advances in Health Sciences Education*, 26(3), 1123–1149. <https://doi.org/10.1007/s10459-021-10020-3>

- Мельник, Н. І. (2021). *Психологічна готовність студентів до професійної діяльності: метод. реком.* Тернопіль.
- Powell, C., Brown, T., Hallam, K., et al. (2024). Emotional intelligence training among the healthcare workforce: A systematic review and meta-analysis. *Frontiers in Psychology*, 15, 1437035. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2024.1437035>
- Примачок, Л. П. (2020). *Теоретико-методологічні основи професійного становлення фахівця з фізичної реабілітації.* НДУ ім. М. Гоголя.
- Riess, H. (2020). Empathy in healthcare: A neurobiological perspective. *Journal of Patient Experience*, 7(6), 1145–1150. <https://doi.org/10.1177/2374373520936058>
- Романюк, О. С. (2024). *Емоційний інтелект у професійній підготовці студентів: психодіагностичний інструментарій.* Київ
- Савченко, Л. П. (2022). *Методики дослідження міжособистісних відносин: навч. посіб.* Одеса.
- Шевченко, Т. М. (2024). *Методики дослідження комунікативних здібностей особистості: навч.-метод. посіб.* Харків.
- Вакуленко, Л. О. та ін. (2018). *Основи реабілітації, фізичної терапії, ерготерапії.* Укрмедкнига.
- Вишар, Є. В. (2021). *Формування готовності майбутніх фахівців з фізичної реабілітації до застосування здоров'язберезувальних технологій у професійній діяльності* [Автореф. дис. канд. пед. наук, Полтавський національний педагогічний університет ім. В. Г. Короленка].
- Wüdrich, M., Schwartz, A., Feige, B., et al. (2021). Empathy training in healthcare professionals: A systematic review. *Patient Education and Counseling*, 104(12), 3021–3033. <https://doi.org/10.1016/j.pec.2021.02.025>

REFERENCES

- Beyene, L. S., Strand, E. B., Misund, A. R., Barder, H. E., & Brente, T. L. (2024). Conceptualizing healthcare professionals' relational competence in mental healthcare: An integrative review. *International Journal of Nursing Studies Advances*, 6, 100266. <https://doi.org/10.1016/j.ijnsa.2024.100266>
- Bondarenko, O. F. (2024). *Psychodiagnostics of the value sphere of personality: Methodological manual.* Dragomanov Ukrainian State University. [in Ukrainian]
- Boulougari, K., Tsitsas, G., Koulierakis, G., & Georgousopoulou, E. (2024). Improving healthcare professionals' emotional intelligence and resilience to enhance patient care. *Healthcare*, 13(1), 21. <https://doi.org/10.3390/healthcare13010021>
- Cleary, M., Kornhaber, R., Thapa, D. K., West, S., & Visentin, D. (2022). Psychological readiness and resilience in healthcare students. *Nurse Education Today*, 110, 105260. <https://doi.org/10.1016/j.nedt.2022.105260>
- Dutchak, M. V., & Boiko, H. M. (2023). *Methods for studying students' learning motivation: Educational and methodological recommendations.* Ivano-Frankivsk. [in Ukrainian]
- Honcharuk, I. V. (2023). *Psychodiagnostics of empathy in future helping professionals.* Vinnytsia. [in Ukrainian]
- Kawashima, T., Ota, Y., & Aikawa, G. (2025). Effectiveness of emotional intelligence training on nurses: A systematic review and meta-analysis. *Nurse Education Today*, 136, 105893. <https://doi.org/10.1016/j.nedt.2024.105893>

- Kravchuk, O. O. (2022). *Methods for studying personality reflexivity among student youth*. Lesya Ukrainka Volyn National University. [in Ukrainian]
- Litendahl, M. (2025). Healthcare professionals' perceptions of relational and communication competencies. *Nursing Open*, 12(2), e70218. <https://doi.org/10.1002/nop2.70218>
- Mann, K., Gordon, J., & MacLeod, A. (2021). Reflection and reflective practice in health professions education: A systematic review. *Advances in Health Sciences Education*, 26(3), 1123–1149. <https://doi.org/10.1007/s10459-021-10020-3>
- Melnyk, N. I. (2021). *Psychological readiness of students for professional activity: Methodological recommendations*. Ternopil. [in Ukrainian]
- Powell, C., Brown, T., Hallam, K., et al. (2024). Emotional intelligence training among the healthcare workforce: A systematic review and meta-analysis. *Frontiers in Psychology*, 15, 1437035. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2024.1437035>
- Prymachok, L. P. (2020). *Theoretical and methodological foundations of professional development of a physical rehabilitation specialist*. Nizhyn Mykola Gogol State University. [in Ukrainian]
- Riess, H. (2020). Empathy in healthcare: A neurobiological perspective. *Journal of Patient Experience*, 7(6), 1145–1150. <https://doi.org/10.1177/2374373520936058>
- Romaniuk, O. S. (2024). *Emotional intelligence in students' professional training: Psychodiagnostic toolkit*. Kyiv. [in Ukrainian]
- Savchenko, L. P. (2022). *Methods for studying interpersonal relations: Textbook*. Odesa. [in Ukrainian]
- Shevchenko, T. M. (2024). *Methods for studying communicative abilities of personality: Educational and methodological manual*. Kharkiv. [in Ukrainian]
- Vakulenko, L. O., et al. (2018). *Fundamentals of rehabilitation, physical therapy, and occupational therapy*. Ukrmedknyha. [in Ukrainian]
- Vyshar, Ye. V. (2021). *Formation of readiness of future specialists in physical rehabilitation to apply health-preserving technologies in professional activity* [Extended abstract of candidate's thesis, Poltava V. H. Korolenko National Pedagogical University]. [in Ukrainian]
- Wünderlich, M., Schwartz, A., Feige, B., et al. (2021). Empathy training in healthcare professionals: A systematic review. *Patient Education and Counseling*, 104(12), 3021–3033. <https://doi.org/10.1016/j.pec.2021.02.025>